

Zdzisław Kropidłowski

„Republika Listów” online

Obecnie na świecie działa duża liczba bibliotek cyfrowych, których zadaniem jest utrwalenie i udostępnienie użytkownikom niedostępnych dotychczas skarbów bibliotecznych, dokumentów archiwalnych, materiałów naukowych, źródeł dotyczących historii i kultury oraz sposobów ich obsługi i korzystania z nich¹.

Zgromadzenie najważniejszych dokumentów wszystkich typów, które mają obrazować dzieje świata, przyświeca kilku projektom. Od 1992 r. rozwijany jest pod patronatem UNESCO projekt zwany „Pamięć świata” (Memory of the World International Register), od 2008 r. pod patronatem Unii Europejskiej projekt biblioteki europejskiej „Europeana”, <<http://www.europeana.eu>>, od 2009 r. projekt międzynarodowej biblioteki cyfrowej World Digital Library <<http://www.wdl.org>> wspierany przez UNESCO, Bibliotekę Kongresu USA, IFLA, czy światowej biblioteki cyfrowej utworzonej z inicjatywy Carnegie Mellon University <<http://www.ulib.org>>.

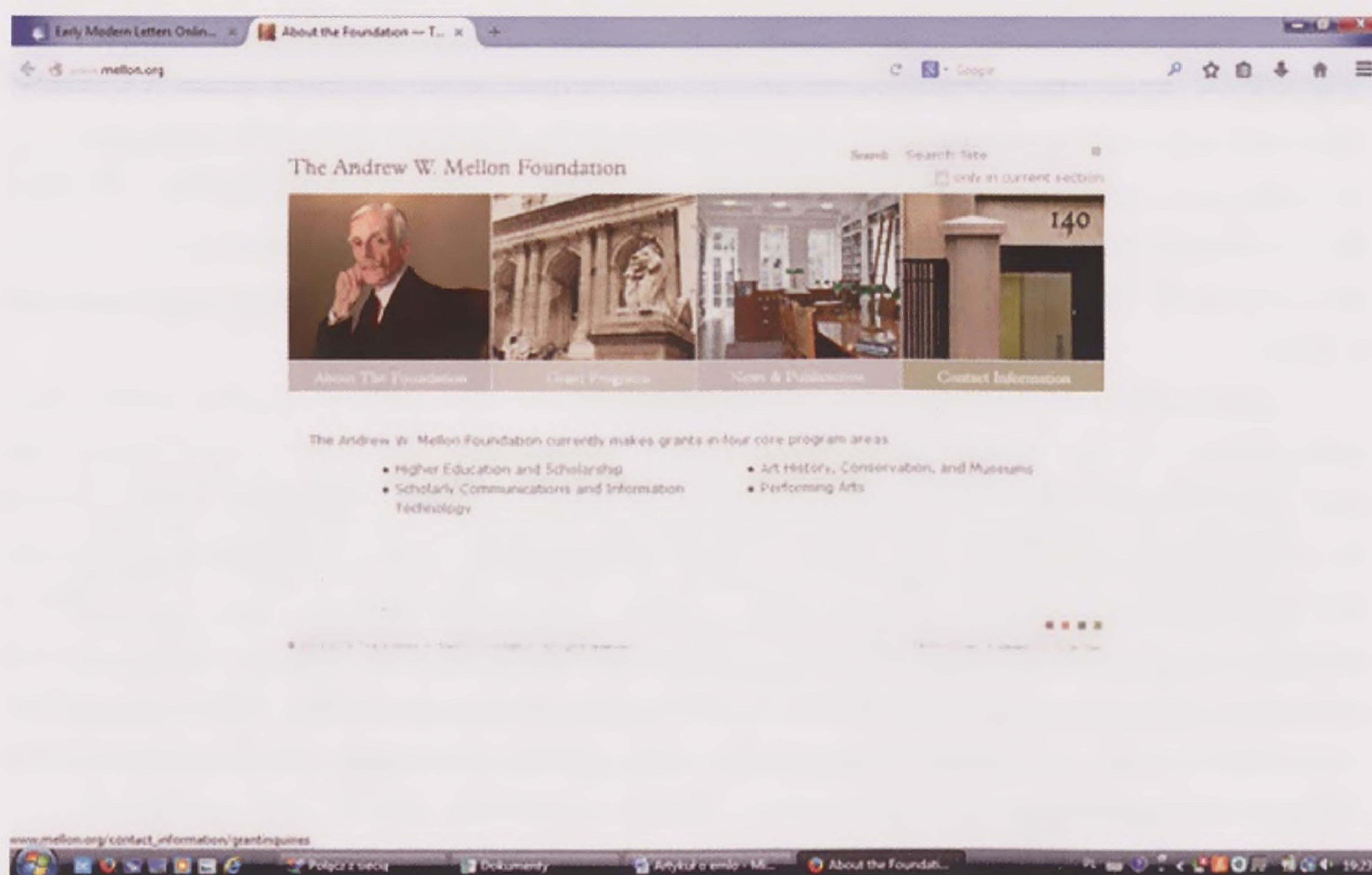
Podobne ambicje ma projekt nazwany Google’s Book <http://book.google.com>, którego celem jest utworzenie cyfrowej kolekcji wszystkich książek świata. Natomiast dostęp do narodowych zbiorów cyfrowych możliwy jest dzięki serwisowi The European Library www.theeuropeanlibrary.org, w którym bierze udział 47 bibliotek narodowych². Także poszczególne kraje wspierają rozwój cyfrowych bibliotek narodowych.

Mimo tego, że zawierają one dziesiątki milionów różnego rodzaju obiektów i je udostępniają, według oceny Fundacji Anrew W. Mellona, jeszcze jedna trzecia zbiorów specjalnych jest nieodkryta w procesie badawczym i niedostępna online. Dlatego proces odkrywania tych zbiorów postanowiła wspierać m.in. wspomniana fundacja, która została utworzona 30 czerwca 1969 r. w Nowym Jorku przez

¹ A. Wałek, *Biblioteki cyfrowe na platformie dLibra*, Warszawa 2009, s. 133.

² J. Nastalska-Wiśniewska, *Historyk w sieci Internetu. Poszukiwania bibliograficzne i źródłowe*, [w:] *Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą*, III, red. J. Dzieniakowska i M. Olczak-Kardas, Kielce 2012, s. 815-816.

połączenie Avalon Foundation i Fundacji Old Dominion. Pierwsza została założona w 1940 r. przez Alisę Mellon Bruce, córkę Andrew W. Mellona, a druga w 1941 r. przez Paula Mellona, jego syna. Obecna nazwa podkreśla cześć dla ich ojca. Na koniec 1969 r. aktywa Fundacji wynosiły 220 mln EUR, a pod koniec 2013 r. ponad 5 mld USD, z których w tym roku przeznaczono na program dotacji 260 mln USD. Jej prezydentem od 2013 r. jest Earl Lewis, który jest historykiem społeczeństwa afroamerykańskiego w USA.

Rys. 1. Strona startowa Fundacji Andrew W. Mellona

Źródło: <http://www.mellon.org> [dostęp: 04.10.2014]

Obecnie Fundacja Andrew W. Mellona udziela dotacji w czterech głównych obszarach programowych, m.in. wspiera rozwój komunikacji naukowej i technologii informatycznej. Program ten powstał w 2010 r. poprzez połączenie programów komunikacji naukowej i badań naukowych w dziedzinie technologii informatycznych. Postawiono sobie w nim trzy główne cele: 1) wspieranie bibliotek i archiwów w wysiłkach na rzecz zachowania i zapewnienia dostępu do materiałów źródłowych w szerokim zakresie kulturowym i naukowym, 2) wspieranie naukowców i form nowych badań w gromadzeniu specjalistycznych zasobów naukowych, które obiecują rozwój nauk humanistycznych, 3) wspieranie publikacji i popularyzacji wiedzy humanistycznej.

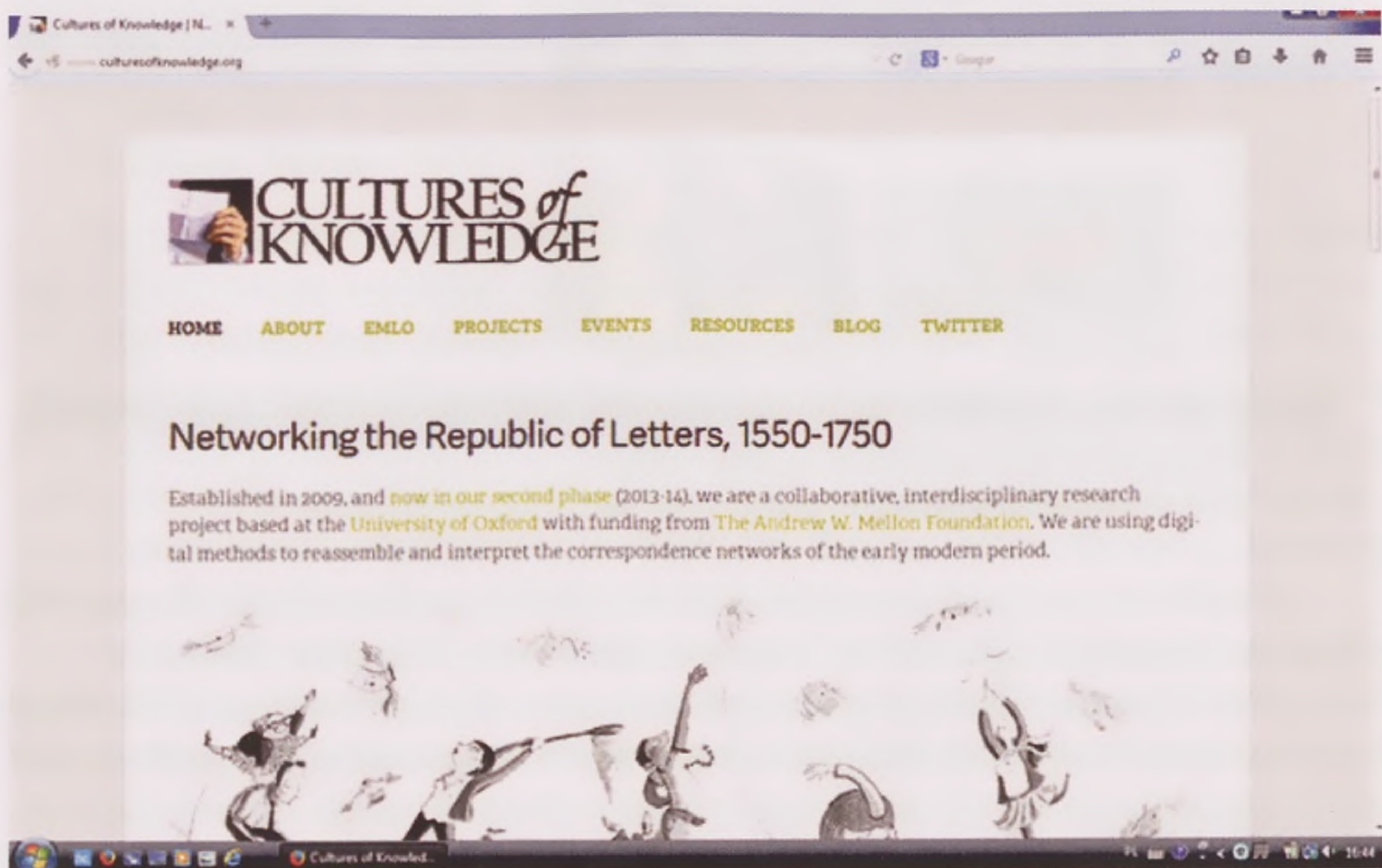
W części dotyczącej technologii informatycznych programem obejmuje projektowanie, rozwój, wdrażanie i obsługę systemów komputerowych przeznac-

czonych do przetwarzania, ochrony, wyszukiwania i udostępniania informacji w formie elektronicznej. Obszar ten odnosi się do wszystkich tematów zainteresowania Fundacji, czyli deklaruje ona chęć wspierania wszelkich instytucji zajmujących się komunikacją społeczną, szczególnie muzeów chroniących dzieła sztuki i skarby kultury, sztuk teatralnych i ochrony środowiska.

Fundacja wspiera poszukiwania nowych technologii i rozwiązań, również w organizacji bibliotek, w rozwoju wiedzy i poprawy jakości informacji, obniżenia kosztów użytkowania i korzystania z zasobów bibliotecznych, przyspieszenia prac badawczych i poszukiwawczych, otwarcia nowych perspektyw i tematów badawczych. Cenne jest to, że Fundacja zwraca uwagę na poprawę dotychczasowych systemów i rozwiązań organizacyjnych.

Doświadczenia i spostrzeżenia współpracowników i beneficjentów Fundacji działających w różnych instytucjach są cenne dla bibliotekarzy i władz bibliotecznych pracujących nad doskonaleniem systemów bibliotek w przyszłości, szczególnie w świecie opanowanym przez Web 2.0.

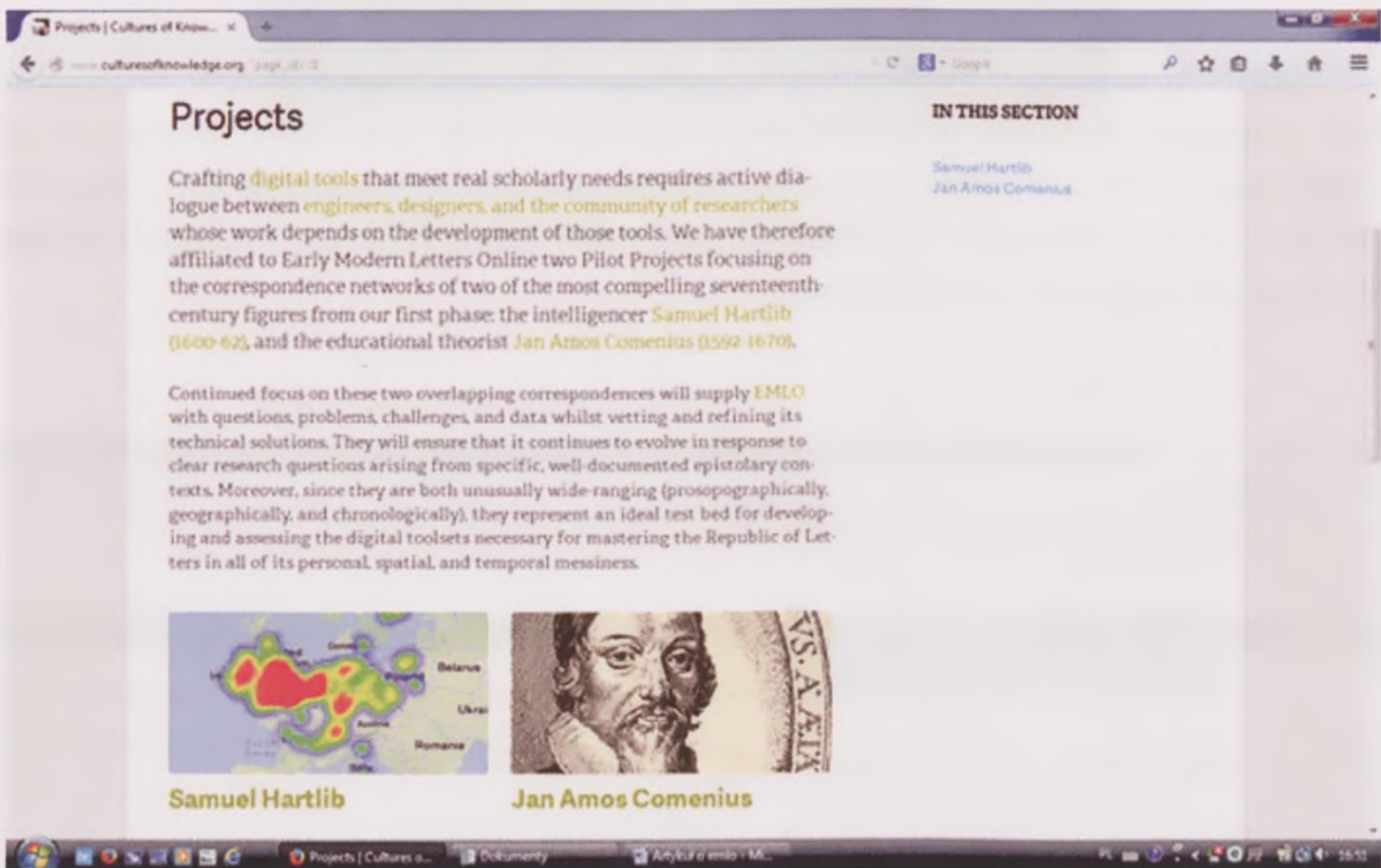
Dobrym przykładem deklarowanych celów Fundacji Andrew W. Mellona było wsparcie europejskiego projektu, którego celem jest zgromadzenie i udostępnienie w formie elektronicznej zachowanej korespondencji tzw. Republiki Listów (1550-1750), czyli korespondencji wytworzonej przez myślicieli europejskich na początku ery nowożytnej.

Rys. 2. Widok strony startowej projektu „Republika Listów, 1550-1750”
Źródło: <http://www.culturesofknowledge.org> [dostęp: 04.10.2014]

Wśród współpracowników tego projektu są bibliotekarze, badacze i naukowcy, wydawcy, projektanci i twórcy systemów komputerowych. Oprogramowanie katalogu i interfejsu redakcyjnego zostało stworzone przez pracowników Bodleian Digital Library Systems and Services (BDLSS)³. Osobą, która była główną pomysłodawczynią i projektantką strony internetowej, jest Sue Burgess.

Projekt, zbudowany dzięki współpracy BDLSS Bodleian Bibliotek z Wydziałem Humanistycznym Uniwersytetu Oxfordzkiego i dzięki finansowaniu Fundacji Andrew W. Mellona, nazwany został *Early Modern Letters Online* – EMLO. Jego celem jest zrekonstruowanie sieci korespondencji w XVI, XVII i XVIII w., która przyczyniła się do rewolucji komunikacyjnej na początku ery nowożytnej i udostępnienie jej online. Jest to drugi etap szerszego projektu prowadzonego przez Bodleian Bibliotek zatytułowanego „Kultura wiedzy” (*Cultures of Knowledge*).

Rys. 3. Fragment strony opisującej projekt EMLO

Źródło: http://www.culturesofknowledge.org/?page_id=31 [dostęp: 04.10.2014]

Projekt ten otrzymał dotację 14 września 2012 r. w wysokości 758 tys. USD do wykorzystania w okresie od 1 stycznia 2013 r. do 31 grudnia 2014 r.⁴

EMLO jest kombinacją systemu Web, środowiska edytorskiego EMLO Edit z narzędziami wyszukiwawczymi i wertującymi. Jego cechą jest ciągłe uzupeł-

³ *Bodleian Digital Library Systems and Services*, [online] [dostęp: 04.10.2014] Dostępny w World Wide Web: <http://www.bodleian.ox.ac.uk/bdlss>.

⁴ *About [w:] Cultures of Knowledge. Networking the Republic of Letters, 1550-1750*, [online] [dostęp: 06.10.2014] Dostępny w World Wide Web: http://www.culturesofknowledge.org/?page_id=2.

nianie w jednym projekcie kolekcji wszystkich zachowanych listów. EMLO stało się pierwszym ogólnodostępnym, bezpłatnym, zjednoczonym katalogiem tych ekskluzywnych dokumentów. W programie tym znajduje się również zachęta do współpracy we wspieraniu go przez odkrywanie listów i dodawanie do bazy w celu poszerzenia tej kolekcji aż do pełnego ich zgromadzenia. Na stronie EMLO znajdujemy również informacje o warunkach współpracy i edytowania odkrywanej korespondencji. System ten pozwala uczestniczyć w rozwijaniu tego programu i dzieła fundacji przez możliwość dodawania nowych rekordów, gdy list zostanie odnaleziony, a odkrywca może stać się współpracownikiem EMLO.

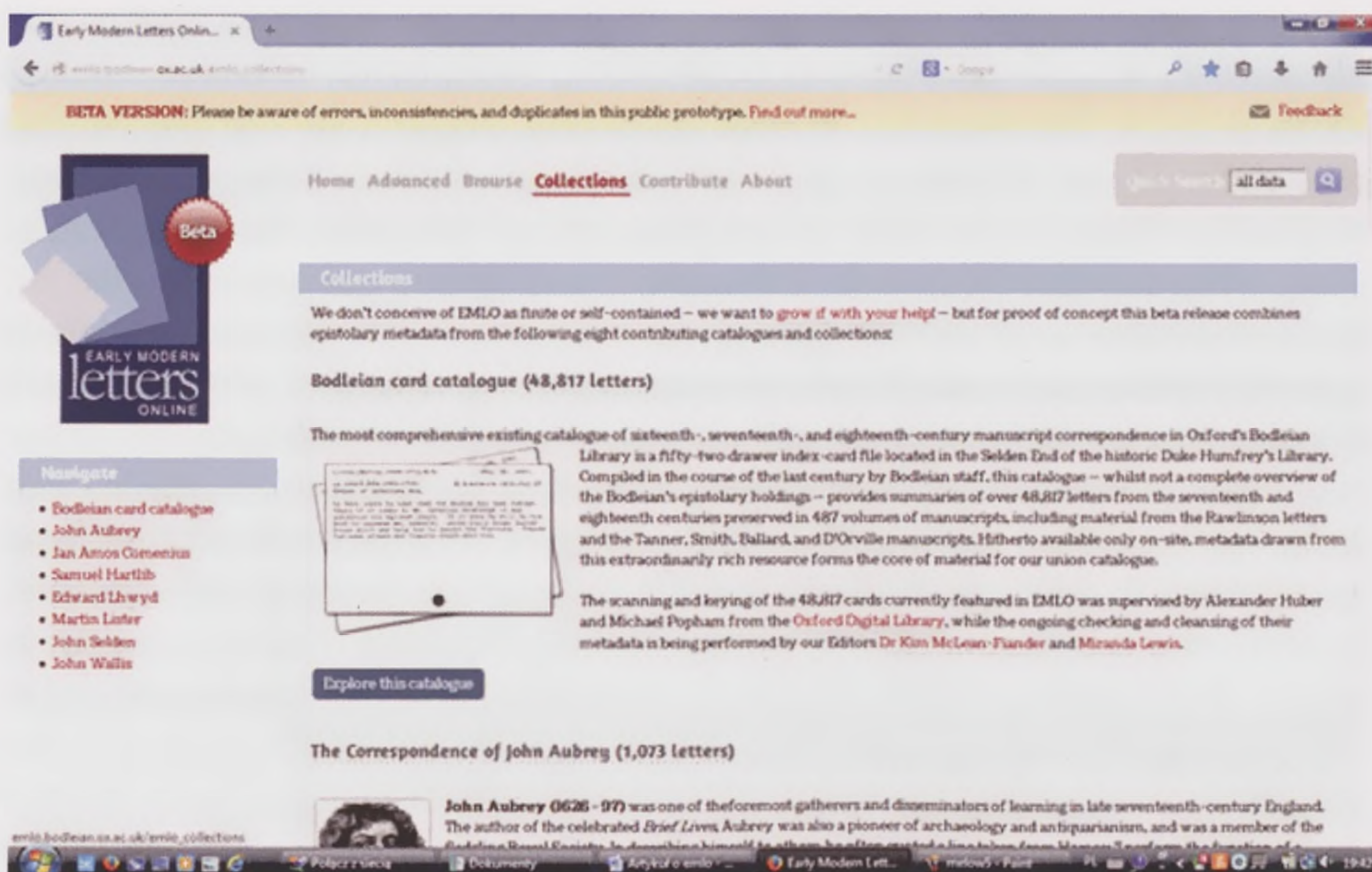
EMLO zawiera listy z ośmiu głównych kolekcji. Najbardziej kompleksowy katalog korespondencji listów z XVI, XVII i XVIII w. istniejący w Bodleian Library w Oxfordzie to zbiór zgromadzonych w 52 szufladach kart katalogowych przechowywanych w zabytkowej bibliotece Duke Humfrey's Library. Zawierają one streszczenia 48 817 listów z XVII i XVIII w., zachowanych w 487 tomach rękopisów.

Według ich wskazań, tam gdzie to było możliwe, dodano oryginał w formie zdigitalizowanej, reskrypcję tekstu, wydania edytorskie listu, tłumaczenia na język angielski lub pozostawiono samą kartę katalogową, gdy list zaginął. Obecnie ta kolekcja prezentuje korespondencję siedmiu głównych postaci:

- Jana Aubrey (1626-1697) – 1073 listy,
- Jana Amosa Komeńskiego (1592-1670) – 526 listów,
- Samuela Hartliba (ok. 1600-1662) – 4589 listów,
- Edwarda Lhwyda (ok. 1600-1709) – 2139 listów,
- Martina Listera (1639-1712) – 1142 listy,
- Johna Seldena (1584-1654) – 355 listów,
- Johana Wallisa (1616-1703) – 2002 listy.

Każdy z tych zbiorów został opracowany przez inną osobę, z którą można się skontaktować, szukając informacji lub zgłaszając uwagi. Przykładowo, 483 listy kolekcji Jana Amosa Komeńskiego występujące obecnie w EMLO zostały odczytane i przetłumaczone na język angielski przez dr. hab. Iva Lelkova i dr Katerinę Hornickovą, przy wsparciu dr. Vladimira Urbanka we współpracy z Instytutem Filozofii Czeskiej Akademii Nauk. Oryginalna baza danych tego autora została opracowana przez Czechów: Jiri Benesa, Martę Beckovą, Marketę Klosovą, Lenkę Reznikovą i Vladimira Urbanka.

Większość rekordów zawiera podstawowe informacje, takie jak: nazwiska nadawców i odbiorców listów, proveniencję, daty wysłania, repozytoria i sygnatury biblioteczne, informacje bibliograficzne, jeśli list był drukowany oraz abstrakty listów i słowa kluczowe w języku angielskim. Częste są przypadki listów zdigitalizowanych oraz w formie reskryptu tłumaczenia na język angielski. Wiele tych rekordów zawiera informacje o formacie listu, materiale piśmiennym, wartości listu i załącznikach, klauzulach.

Rys. 4. Strona przedstawiająca główne kolekcje programu EMLO

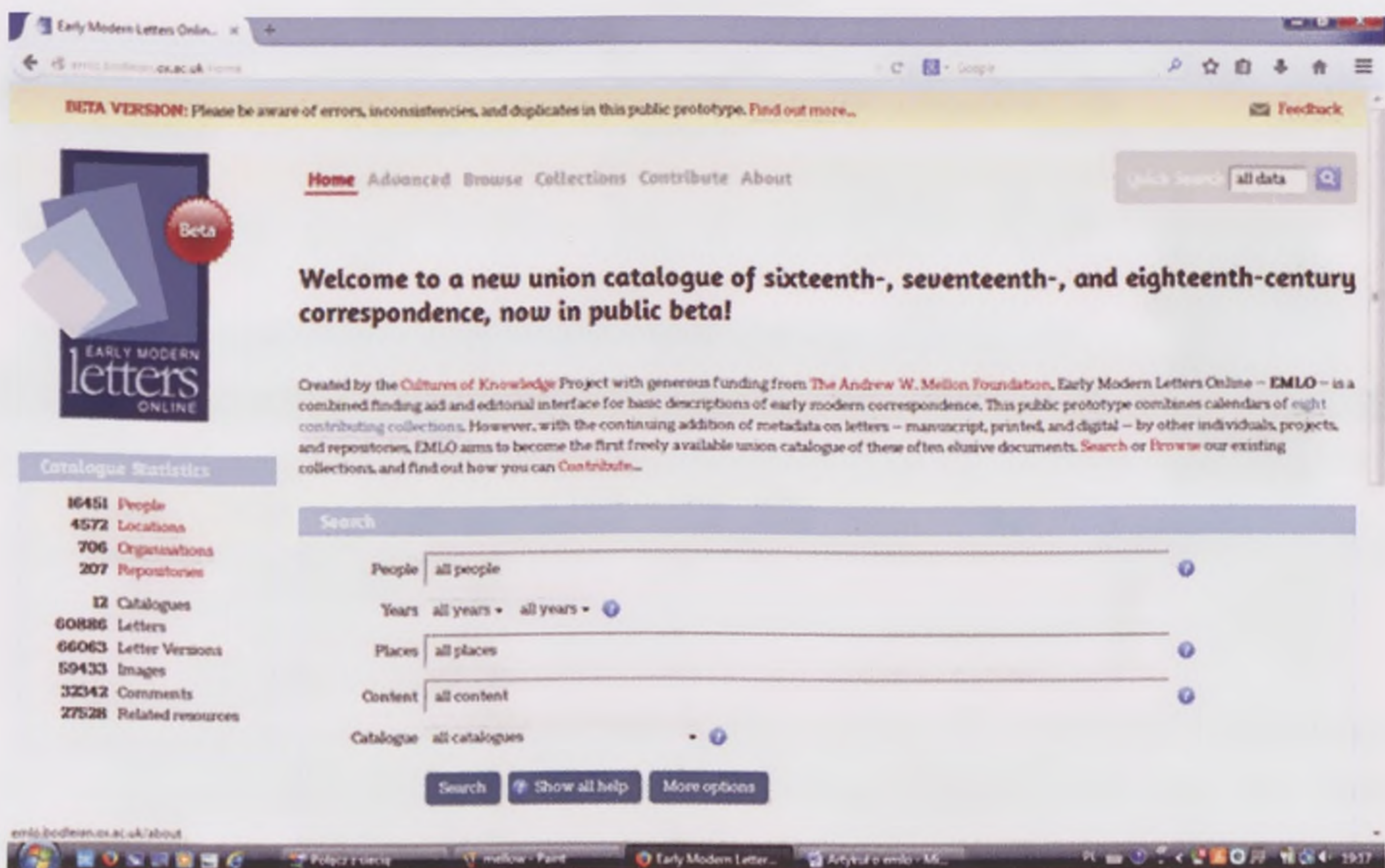
Źródło: http://www.emlo.bodleian.ox.ac.uk/emlo_collections [dostęp: 06.10.2014]

Nowością rozwiązania EMLO jest konstrukcja stron, która pozwala na szybkie poznanie wzajemnych relacji między korespondentami, miejscami ich pobytu oraz relacji między obecnym miejscem przechowywania dokumentów korespondencji, które mogą być odnalezione w jednym miejscu i znacznie szybciej niż w oryginale lub tekście drukowanym. Przy nazwiskach i nazwach instytucji znajdują się linki pozwalające na poznanie biografii z *Wikipedii* lub innej pozycji biograficznej oraz obecne dane adresowe instytucji przechowującej list. To pozwala na łatwe skontaktowanie się w celu uzyskania praw do korzystania z tych dokumentów.

Za pomocą EMLO poszukiwacz może przebadać kombinacyjnie korespondencję aż do 10 osób na raz. Można wybierać listy skierowane do jednej osoby przez jednego nadawcę w ciągu całego jego życia, a graficznie przedstawić częstotliwość tej korespondencji. Można zawężać i rozszerzać swoje zainteresowania co do miejsc, lat, częstotliwości korespondencji, popularności odbiorców. Graficzne wyróżnienie dat może dużo powiedzieć o systematyczności korespondencji, roli intelektualnej autorów, rozwoju tematów listów, częstotliwości cytowania. To daje natychmiastową analizę i orientację w kontekście historycznym i kulturowym listu i poruszonego problemu. Z tego można również wysnuwać wnioski na temat trybu życia autora w czasie zwiększonej intensywności korespondencji lub jej zaniku. Można też analizować główne punkty treści listów, przebieg dyskusji między

korespondentami, rozwój ich poglądów. Niestety, program ten nie pozwala na wygenerowanie drzewa zależności i nie ma map z wizualizacją pochodzenia wyszukiwanych informacji.

W projekcie obecnie (październik 2014 r.) umieszczono 60 886 listów napisanych przez 16 451 osób, które odnoszą się do ponad 4,5 tys. miejscowości związanych z autorami-nadawcami, odbiorcami i miejscami przechowywania tych listów. Analiza katalogowa listów pozwoliła na wyróżnienie 706 organizacji, do których wysyłano listy lub do których należeli adresaci listów. Były to władze miejskie, władze kościelne, organizacje naukowe, władze uczelniane, które zostały podzielone alfabetycznie. Niestety, brakuje tu jednolitości, np. Gdańsk raz w 1709 r. występuje jako Danzig, a dla lat 1590-1591 podano nazwę polską. Wśród organizacji w dwóch przypadkach występuje Polska, a w drugim Polska i Litwa, z dopiskiem senat i kler. To wskazuje na braki wiedzy historycznej redaktorów i możliwość pojawienia się błędów w wynikach wyszukiwań.

Rys. 5. Widok strony wyszukiwania zaawansowanego

Źródło: <http://www.emlo.bodleian.ox.ac.uk/home> [dostęp: 06.10.2014]

Wykorzystano dokumenty z 207 repozytoriów, głównie z krajów europejskich i USA. Z polskich występują repozytoria Archiwów Państwowych w Gdańsku (4 jednostki) i w Poznaniu (52) oraz repozytoria bibliotek: Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk (1 jednostka), Biblioteki Kórnickiej Polskiej Akademii Nauk (2 jednostki), Biblioteki Raczyńskich (1 jednostka), Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu (85 jednostek). Oprócz nazw polskich podano nazwy niemieckie miejscowości jako alternatywne.

Projekt obejmuje listy z 286 lat. Najstarszy przedstawiany w tej kolekcji list pochodzi z 6 sierpnia 1549 lub 1550 r. Oryginał się nie zachował. Wiemy z karty katalogowej, że napisał go król Edward VI (1537-1553) do szlachty, w którym informuje o mianowaniu swojego wuja, księcia Somerset, na dwódcę wojsk, które mają stłumić powstanie w Ketta, a szlachta powinna go wspierać. List został napisany w języku angielskim. Ostatni pochodzi z 15 września 1829 r. Został napisany przez Pigott, G.E.G.F. do ks. Wm Moore. Czyli cezura początkowa jest zgodna z pierwotną deklaracją projektu, ale końcowa została znacznie przekroczona.

Najprostsze jest wyszukiwanie zaawansowane, gdy znamy autora, datę wysłania listu i adresata. W relacji do wyniku można następnie uzyskać maksymalnie po 10 nazwisk, miejsc, organizacji i lat za pomocą pól wyboru umieszczonych w lewym słupku, a następnie wyświetlą się związane z nimi pisma. Można zamieścić w zakładce swój wybór, aby go później wykorzystać.

Early Modern Letters Online

Home Advanced **Browse** Collections Contribute About

People

A B C D E F G H I J **K** L M N O P Q R S T U V W X Y Z

You can select up to 10 people using the checkboxes below, and then display associated letters. To save your selection for later use, bookmark this page.

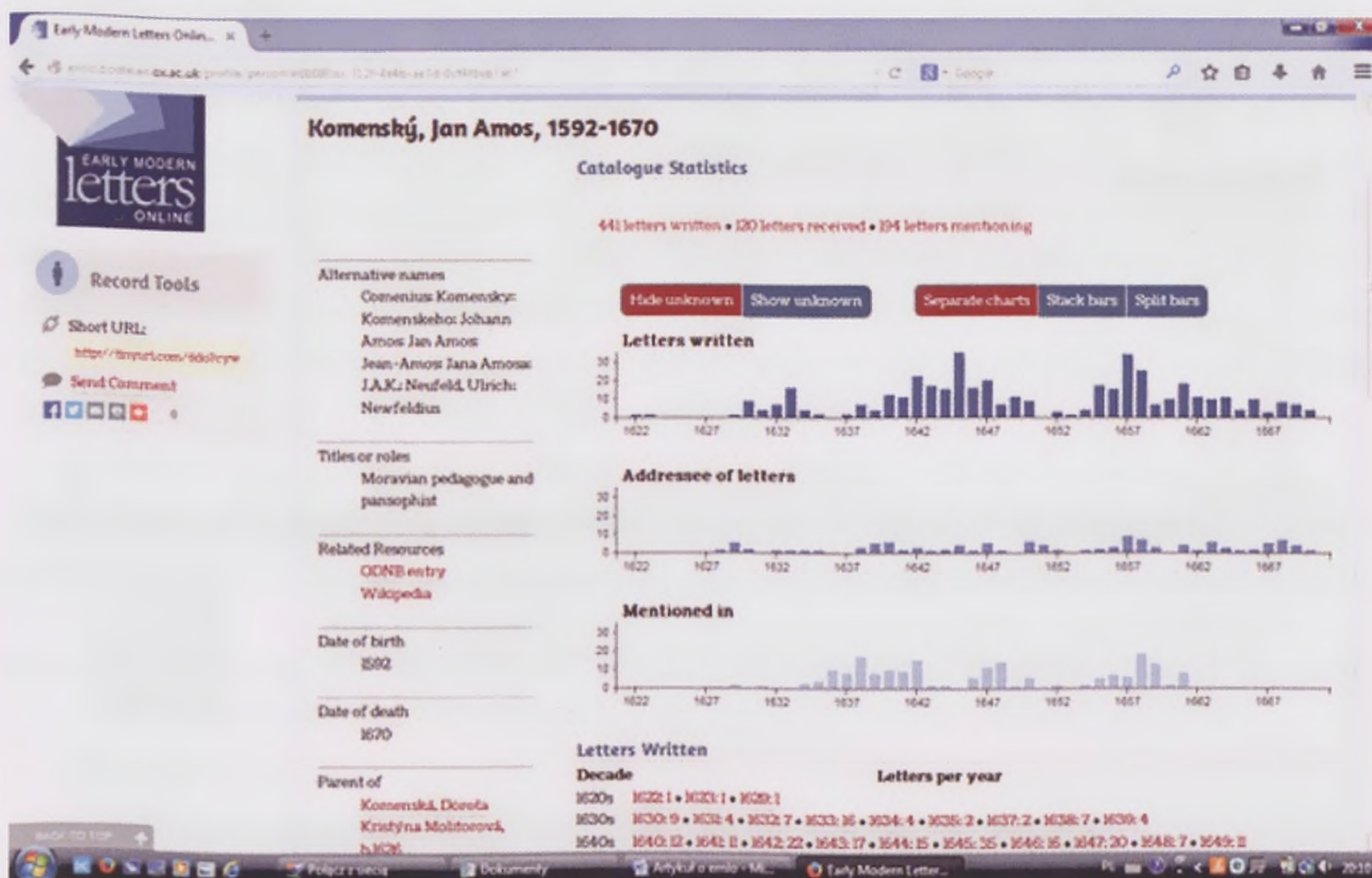
Name	Letters Written	Letters Received	Letters Mentioning	Further details, if any
☐ Kaas, Niels, 1535-1594	4	2	0	Alternative names: Kaas de Torup; Caas, Nicolaus Nicolaus Kaas Titles or roles: chancellor of Denmark Related resource: Wikipedia
☐ Kachel, Philipp, fl. 1646	1	0	0	Titles or roles: Jesuit interested in music
☐ Kalkhoven, Jost, 1620-1669	1	0	0	Alternative names: Jodocus Calcooven; Calcovius Titles or roles: Publisher and book merchant of counter reformation prints Related resource: Wikipedia
☐ Kales, Lukáš, fl. 1665-1667	0	0	2	Titles or roles: minister of The Unity of Brethren, Lednice
☐ Kalinka, Joachim, 1602-1678	1	0	2	Titles or roles: Superintendent in Slovakia; Bishop of Bava
☐ Kalkhoven, Adam, fl. 1645	1	0	0	Alternative names: Kackhoven Titles or roles: Jesuit Related resource: John Fletcher

Rys. 6. Widok strony wyszukiwania zaawansowanego według nazwisk

Źródło: <http://www.emlo.bodleian.ox.ac.uk/browse/people?letter=k> [dostęp: 06.10.2014]

Ważniejsze jest jednak poszukiwanie nieznanymi listów i przebiegu korespondencji. Można to uczynić na dwa sposoby. Przede wszystkim wybierając nazwisko autora za pomocą paska alfabetycznego. Po wybraniu pierwszej litery nazwiska, np. litery „K”, pokażą się rekordy wszystkich nazwisk zaczynających się od tej litery z określeniem lat życia, a dalej ile listów dana osoba wysłała i ile

otrzymała na nie odpowiedzi lub ile listów do niej wysłano. W końcu umieszczono informacje szczegółowe dotyczące osoby i jej listów. Są tu odwołania do Wikipedii, alternatywne brzmienie i pisownia nazwiska, podano również zawód, zajęcie lub rolę, jaką pełnił adresat za życia.

Rys. 7. Strona z aktywną grafiką przedstawiającą częstość listów pisanych, adresatów listów i wspomnień w listach

Źródło: <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/person/edb080aa-312f-4e4b-ae3d-0cf4f1eb7a67> [dostęp: 04.10.2014]

Przy nazwisku Komeńskiego (441 listów wysłanych, 120 listów odebranych, 194 wspomnienia w innej korespondencji) podano alternatywnie jego trzy formy nazwiska w pisowni łacińskiej, czeskiej i angielskiej oraz pięć form pisowni imion. Jest odnośnik do Wikipedii i do pełnej bibliografii Oxford Dictionary of National Biography. Przypisano mu rolę pedagoga. Po zaznaczeniu i wybraniu w lewym słupku Jana Amosa Komeńskiego jako autora listów pokazuje się okno zawierające statystykę jego korespondencji. Poniżej ukazuje się miejsce przeznaczenia i skąd listy otrzymywał. Po kliknięciu w zakładkę z jego nazwiskiem pojawia się aktywna grafika przedstawiająca zgromadzoną korespondencję. Na trzech wykresach ukazano w linii pionowej liczbę listów, a w poziomie lata, w których to się dokonało. Na środkowym wykresie przedstawiono listy odebrane, a na trzecim wspomnienia. Poniżej wymieniono dekady, w których pisał listy, a w dalszej części wiersza lata z podaniem liczby listów napisanych w danym

Results
We've found 7 results (50 results per page) [Modify your search](#) Sort: Date Ascending

	Date	Author	Origin	Addressee	Destination	Repositories & Versions
1 Letter	22 September 1632	Komenský, Jan Amos, 1592-1670	Leszno, Greater Poland Voivodeship, Poland	Moser, Martin, d.1636	Zotoryja, Lower Silesian Voivodeship, Poland	• Staatsbibliothek zu Berlin: Sig. Darmst. 2c 1636 (J. Comenius, Johann Amos) • Knihovna Národního muzea: VIII F 23, ff 9a-10a • 2 printed editions
2 Letter	11 October 1632	Komenský, Jan Amos, 1592-1670	Leszno, Greater Poland Voivodeship, Poland	Anchoranus, Johannes, d.1639	London, England	• Národní knihovna: old print 45-G 69 • 1 printed edition
3 Letter	3 November 1632	Komenský, Jan Amos, 1592-1670	Leszno, Greater Poland Voivodeship, Poland	Hünefeld, Andreas, 1581-1666	Gdańsk, Pomeranian Voivodeship, (Royal Prussia) Poland	• Archiwum Państwowe w Gdańsku: 300.36/30, p. 123 - 124 • 1 printed edition
4 Letter	3 November 1632	Komenský, Jan Amos, 1592-1670	Leszno, Greater Poland Voivodeship, Poland	Hünefeld, Andreas, 1581-1666	Gdańsk, Pomeranian Voivodeship, (Royal Prussia) Poland	• Archiwum Państwowe w Gdańsku: 300.36/30, p. 121 - 122 • 1 printed edition
5 Letter	3 November 1632	Komenský, Jan Amos, 1592-1670	Leszno, Greater Poland Voivodeship, Poland	Mochinger, Johann, 1603-1652	Gdańsk, Pomeranian Voivodeship, (Royal Prussia) Poland	• Archiwum Państwowe w Gdańsku: 300.36/30, p. 125 • Archiwum Państwowe w Gdańsku: 300.36/30, p. 126-127 • 2 printed editions
6 Letter	1632	Komenský, Jan Amos, 1592-1670	Leszno, Greater Poland Voivodeship, Poland	Winkler, Georg, fl. 1632	Zotoryja, Lower Silesian Voivodeship, Poland	• Knihovna Národního muzea: VIII F 23, ff 7b-8a • 2 printed editions
7 Letter	1632	Komenský, Jan Amos, 1592-1670	Leszno, Greater Poland Voivodeship, Poland	Winkler, Georg, fl. 1632	Zotoryja, Lower Silesian Voivodeship, Poland	• Knihovna Národního muzea: VIII F 23, ff 8a-8a

Rys. 8. Strona przedstawiająca zestawienie listów wysłanych przez J.A. Komeńskiego w 1632 r.

Źródło: http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?frbr:creator-person=http://localhost/person/edb080aa-312f-4e4b-ae3d-0cf4f1eb7a67&dat_sin_year=1632 [dostęp: 06.10.2014]

Results
We've found 2 results (50 results per page) [Modify your search](#) Sort: Date Ascending

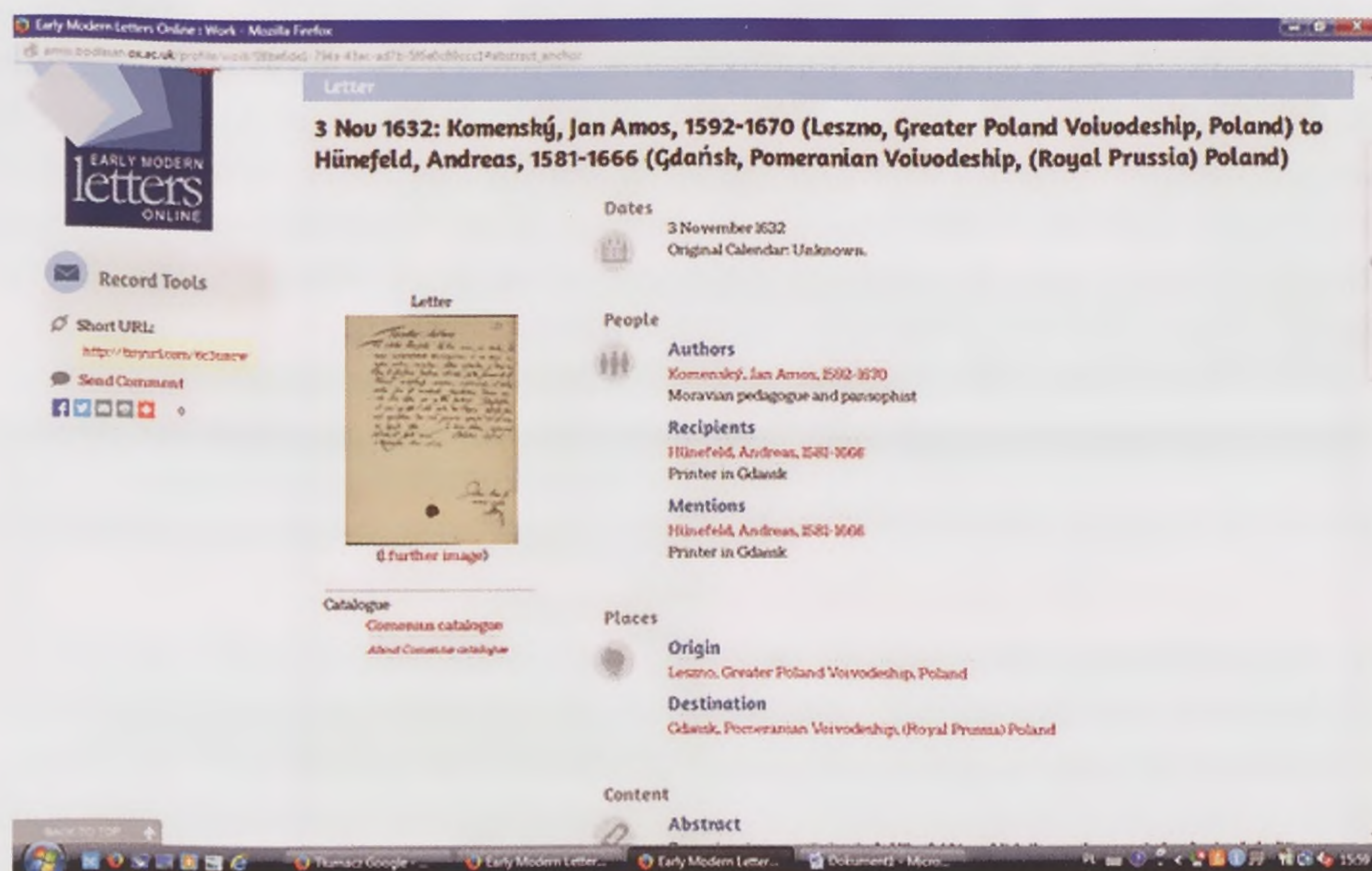
	Date	Author	Origin	Addressee	Destination	Repositories & Versions
1 Letter	3 November 1632	Komenský, Jan Amos, 1592-1670	Leszno, Greater Poland Voivodeship, Poland	Hünefeld, Andreas, 1581-1666	Gdańsk, Pomeranian Voivodeship, (Royal Prussia) Poland	• Archiwum Państwowe w Gdańsku: 300.36/30, p. 123 - 124 • 1 printed edition
2 Letter	3 November 1632	Komenský, Jan Amos, 1592-1670	Leszno, Greater Poland Voivodeship, Poland	Hünefeld, Andreas, 1581-1666	Gdańsk, Pomeranian Voivodeship, (Royal Prussia) Poland	• Archiwum Państwowe w Gdańsku: 300.36/30, p. 121 - 122 • 1 printed edition

Rys. 9. Strona przedstawiająca wybór listów skierowanych do A. Hünefelda w 1632 r.

Źródło: http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?dat_sin_year=1632&frbr%3Acreator-person=http://localhost/person/edb080aa-312f-4e4b-ae3d-0cf4f1eb7a67&mail:recipient-person=http://localhost/person/ffacba09-b103-4c94-82cc-bc903784a87b [dostęp: 06.10.2014]

roku. Kliknięcie na wybrany rok powoduje, że pojawi się strona z zestawieniem wszystkich siedmiu listów wysłanych np. w 1632 r. Wynik przedstawiony jest w dwóch wersjach. W lewym słupku są podane osoby, do których pisał. Byli to Andrzej Hünefeld (1581-1666) i Grzegorz Winkler, do których wysłał po dwa listy oraz Jan Mochinger (1603-1652), Marcin Moser (+1636) i Jan Anchoranus (+1639), do których wysłał po jednym liście. Poniżej podano Leszno, jako miejsce, z którego listy były wysłane oraz miejsce przeznaczenia, czyli Gdańsk dla trzech listów, Złotoryja na Śląsku dla trzech listów i Londyn dla ostatniego listu.

Dotarcie do listów jest możliwe na kilka sposobów. Można kliknąć na miejsce wysłania i wtedy po prawej stronie wyświetli się informacja o wszystkich listach, lub na miejsce odbiorcy, np. Gdańsk i wtedy wyświetlą się trzy listy tam skierowane, lub na nazwisko adresata i wtedy wyświetlą się dwa listy skierowane do A. Hünefelda. Na stronie jest też informacja, w jakim katalogu list jest odnotowany.

Rys. 10. Strona przedstawiająca wybór pierwszego z listów

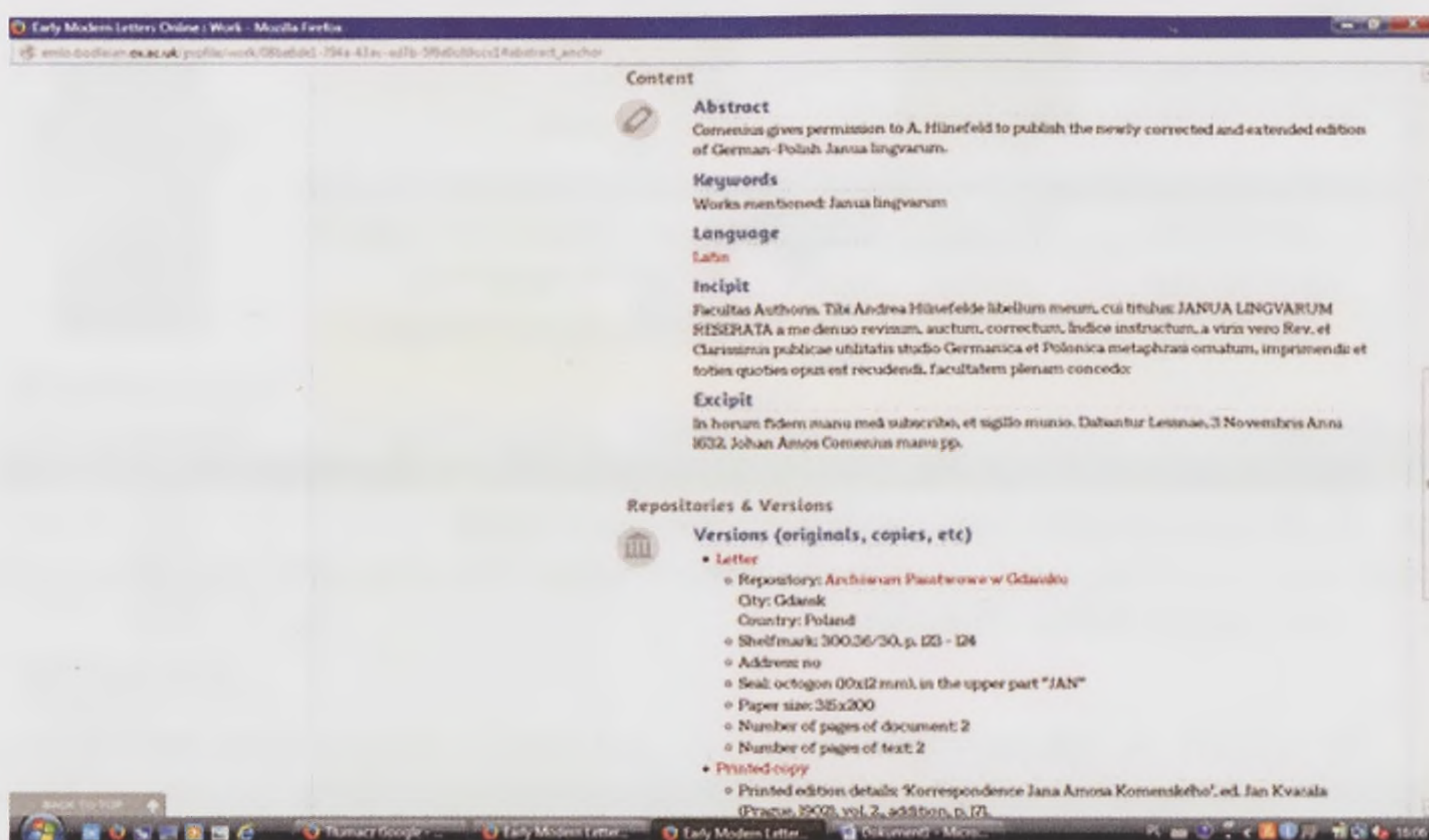
Źródło: http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/work/08be6de1-794a-43ac-ad7b-5f6e0c89ccc1#abstract_anchor [dostęp: 06.10.2014]

Na stronie, w dalszej części (rys. 11), jest zamieszczony abstrakt, z którego dowiadujemy się, że J.A. Komeński upoważnia drukarza gdańskiego do rozszerzonego niemiecko-polskiego wydania *Janua lingvarum reserata*, które ukazało się w następnym roku. Poniżej przedstawiono dalszy ciąg strony, na której umieszczono abstrakt listu, słowa kluczowe, podano język oryginału, *incipit* i *excipit* oraz

informacje o repozytorium, z którego wykorzystano skan, sygnaturę oryginału (który przechowywany jest w Bibliotece Gdańskiej PAN) i informacje o dokumencie (rozmiar papieru i liczba stron). W końcu podano, że list został już opublikowany i zamieszczono jego opis bibliograficzny.

Redaktorzy nie postępują jednak systematycznie, ponieważ na przykładzie tych dwóch listów znajdujemy dwa różne rozwiązania. Listy nie są podane według kolejności zamieszczenia w źródle i w drugim przypadku zamieszczono dodatkowo kopię edycji drukowanej, co można było zrobić również w opisie pierwszego listu.

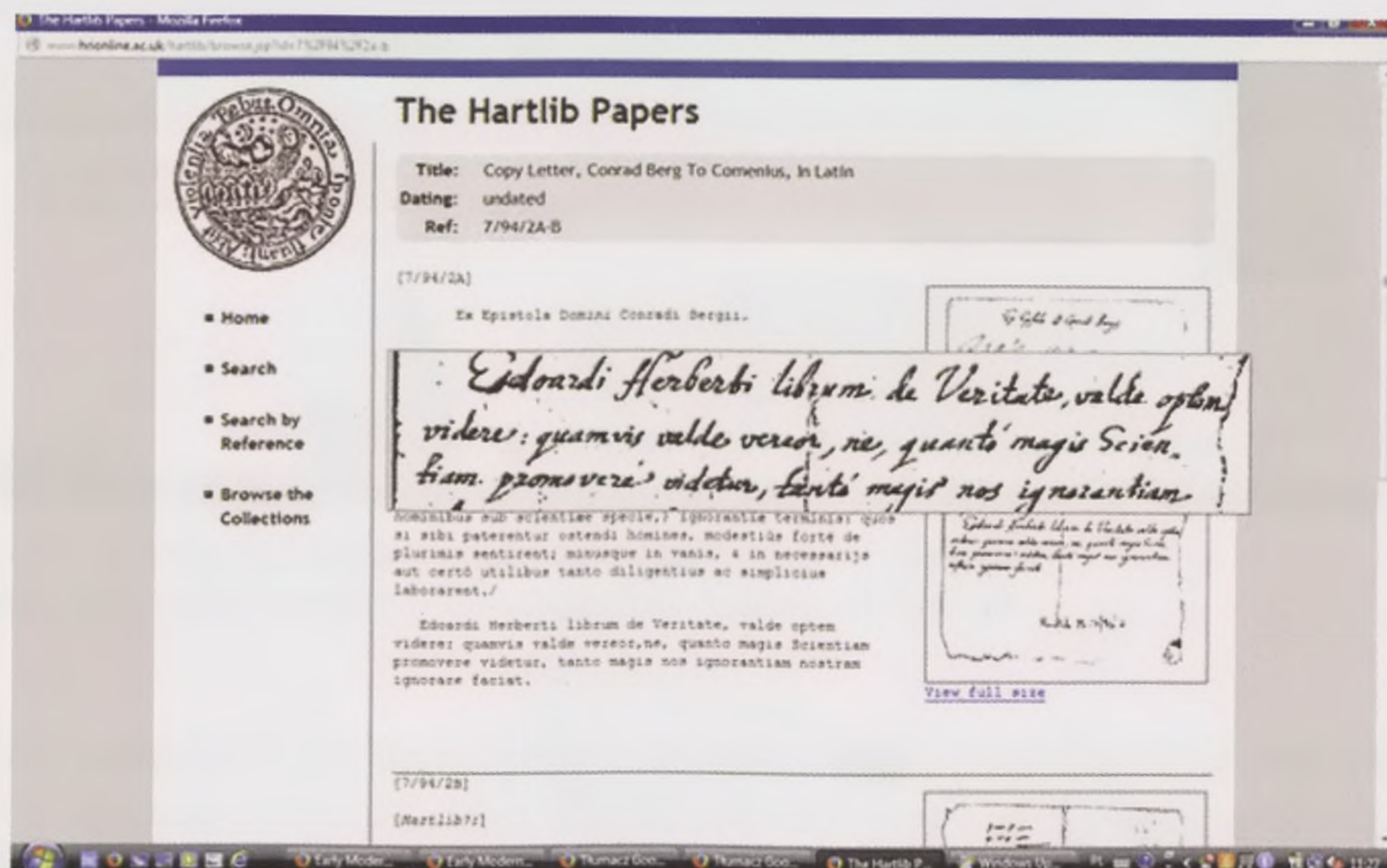
Brak systematyczności jest wadą projektu, ponieważ użytkownik nie może polegać na jednym wyszukiwaniu, musi przeglądać bazę według nazwiska lub nazwy oryginalnej i nazw alternatywnych. Zbiór korespondencji J.A. Komeńskiego jest firmowany jego nazwiskiem w pisowni łacińskiej. Na stronie startowej kolekcji podano, że zawiera ona 526 listów, a po przejściu do katalogu znajdujemy 567 listów. Wynika to z włączenia do niej również listów wysłanych do J.A. Komeńskiego oraz tych, w których omawiana jest jego działalność. Pewnym wytłumaczeniem jest to, że projekt jest jeszcze otwarty i udoskonalany (październik 2014 r.), ale to, co zostało już opublikowane, powinno być wykonane starannie. Za przykład dołączenia obcego listu do kolekcji Komeńskiego może służyć list Konrada Berga wysłany z Bremy do Samuela Hartliba datowany na lata 1637-1639, w którym wątpi on w możliwości stworzenia przez Komeńskiego doskonałej prawdy i wiedzy oraz wyjaśnienia zależności w naukach. Wersja oryginalna pochodzi z repozytorium Biblioteki Uniwersytetu w Sheffield.

Rys. 11. Dalsza część strony z opisem tego listu

Źródło: http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/work/08be6de1-794a-43ac-ad7b-5f6e0c89ccc1#abstract_anchor [dostęp: 06.10.2014]

Portal ten nie jest jednolicie zaprojektowany, a zaawansowaniem technologicznym wyróżnia się kolekcja Samuela Hartliba, której przypisuje się na stronie startowej kolekcji 4489 listów, a w październiku 2014 r. można było odnaleźć 4584 egzemplarze. Umożliwia ona korzystanie z repozyycji i tłumaczenia tekstu na język angielski i jednocześnie śledzenie tekstu w oryginale. Za przykład może posłużyć wspomniany już list K. Berga skierowany do S. Hartliba.

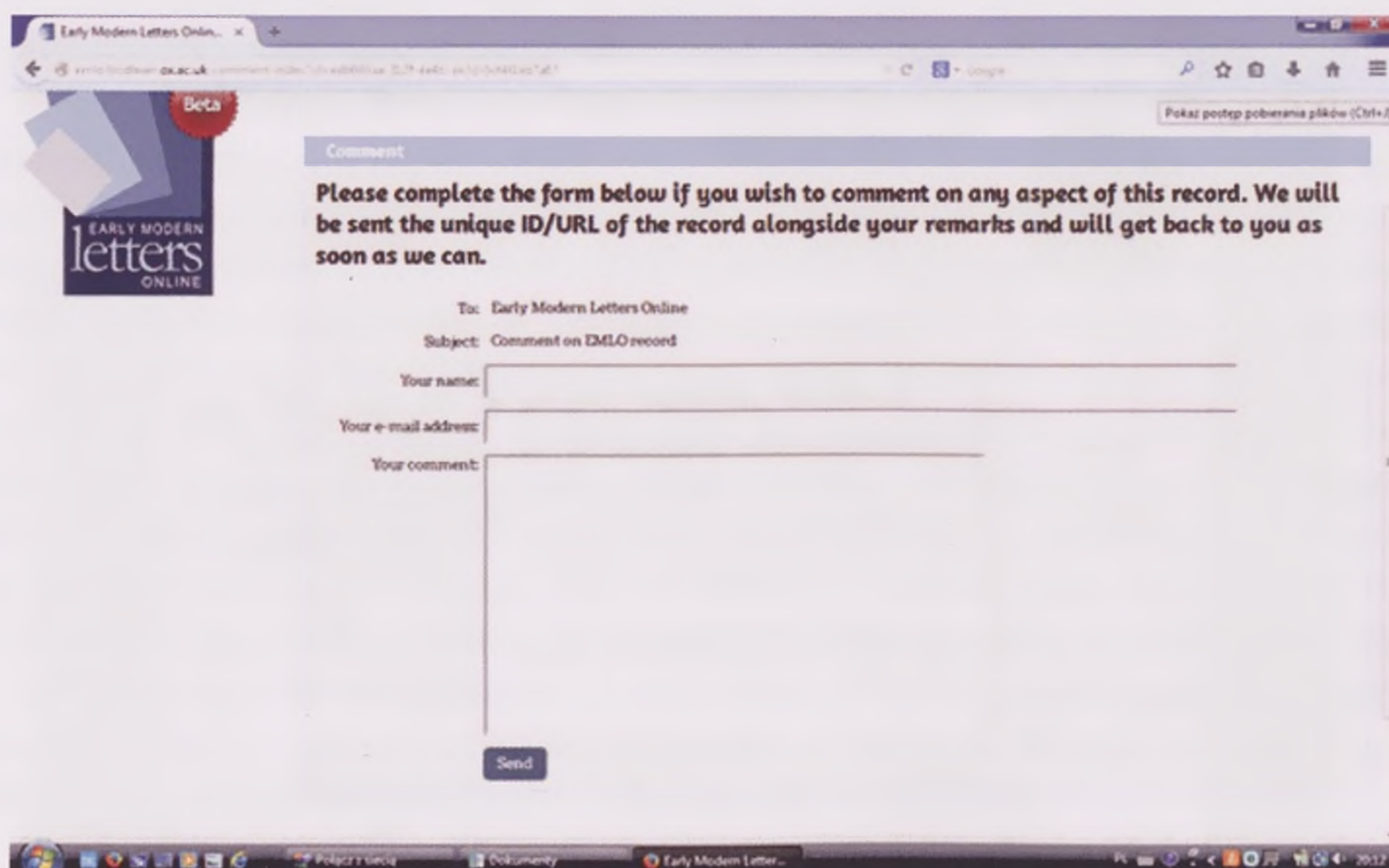
Rys. 12. Strona przedstawiająca rekord z listem K. Berga zawierająca reskrypcję tekstu z możliwością śledzenia tekstu oryginału

Źródło: <http://www.hrionline.ac.uk/hartlib/browse.jsp?id=7%2F94%2F2a-b> [dostęp: 06.10.2014]

Projekt EMLO pomyślany jest jako sieć wirtualna korespondencyjna nieskończona, niewystarczalna i niescentralizowana. Nastawiony jest na współpracę z wieloma rozproszonymi edytorami, którzy posiadają w swoich zbiorach lub mają dostęp do nowych niezdigitalizowanych i nieudostępionych jeszcze online listów. Redaktorzy proszą o zgłaszanie się z nowymi odkryciami na formularzu, który wybiera się z kilku poziomów. Jeśli znalezisko dotyczy zarejestrowanego już autora, najwłaściwiej jest skorzystać ze strony zawierającej opracowanie jakiegokolwiek listu danego autora. W przypadku nowych korespondentów można to uczynić ze strony startowej projektu.

Redaktorzy, zachęcając do umieszczania nowoodkrytych dokumentów w kolekcji, deklarują jednocześnie, że środowisko EMLO Edit ma elastyczne podejście do wszelkich udostępnianych źródeł w różnych formatach plików: XML/TEI, arkuszy kalkulacyjnych Excel i bazy danych Access, bo nastawione jest na rozwijanie projektu aż do osiągnięcia celu. Nadto zależy mu na zachęcaniu środowi-

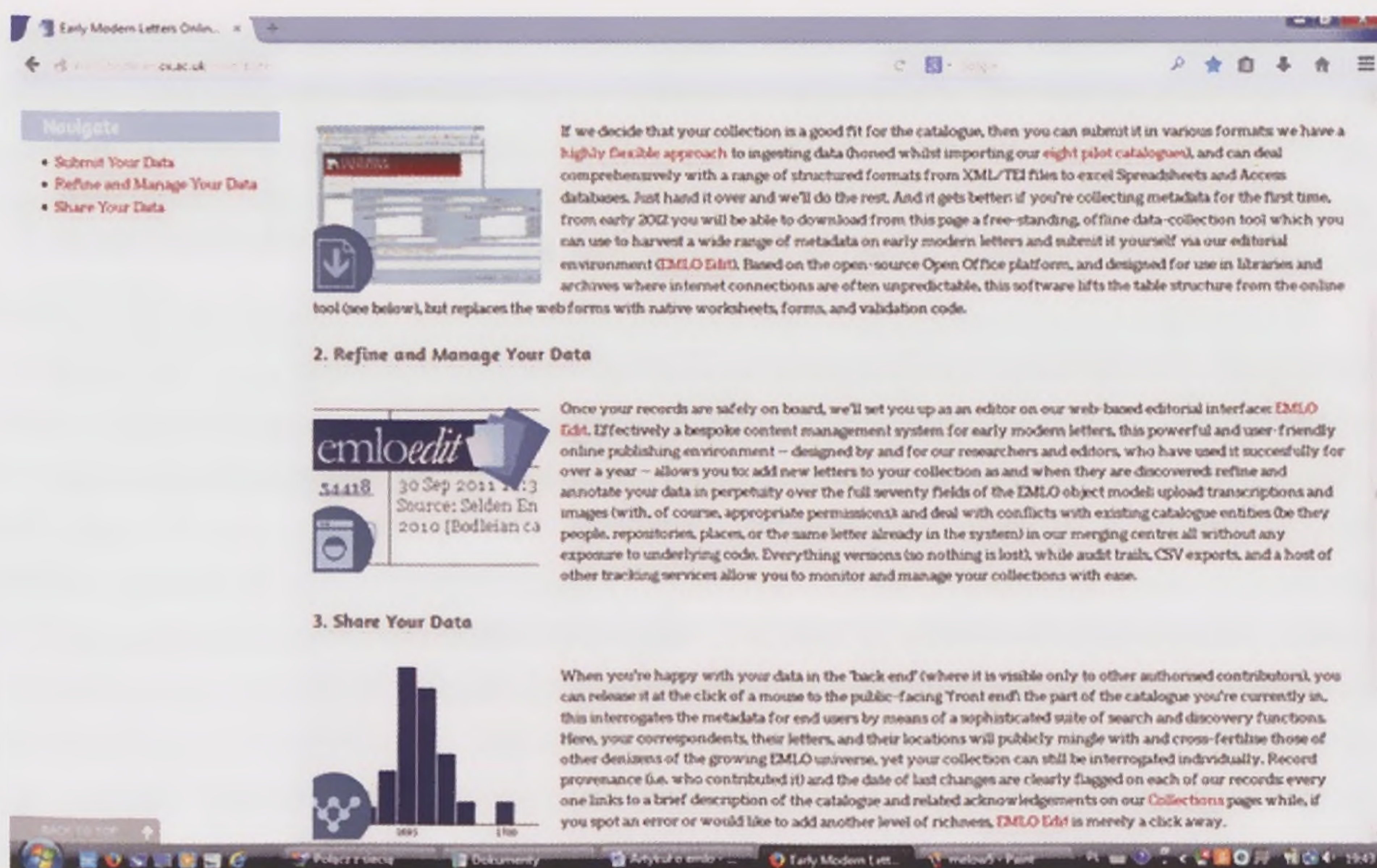
ska bibliotekarzy, archiwistów, naukowców i projektantów stron internetowych do upubliczniania i udostępniania swoich osiągnięć dla dobra wspólnego. Wyjaśniają również budowę strony, założenia i rozwiązania techniczne, które gwarantują zachowanie praw autorskich i krytyczne opracowanie wszystkich rekordów programu.

Rys. 13. Strona przedstawiająca formularz kontaktowy z operatorami projektu
 Źródło: <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/comment/index?id=c7e7d7f2-8516-4254-98bc-bd0a17687b61>
 [dostęp: 06.10.2014]

Podkreślono również, że EMLO przeznaczone jest do prywatnego, niekomercyjnego użytku, a użytkownicy winni szanować prawa autorskie posiadaczy oryginalnych dokumentów-listów i transkrypcji, czyli pliki nie mogą być kopiowane i rozpowszechniane bez uprzedniej zgody właściwych instytucji. Na koniec pouczono, jak należy redagować opisy bibliograficzne, gdyby ktoś chciał powoływać się na stronę projektu, pouczono o formach zapisu dla wersji drukowanych, papierowych i elektronicznych lub przy korzystaniu z repozytorium instytucji, z którą współpracuje EMLO. Omówiono również sposoby cytowania reskrypcji i tłumaczeń tekstów listów.

Na koniec redaktorzy stwierdzają, że przedłożona wersja jest robocza i przyznają, że czeka ich udoskonalenie wzornictwa i funkcjonalności strony, a przedstawiona wersja przeznaczona jest do testowania i zgłaszania uwag. Deklarują, że w najbliższym czasie będą skupiali się na trzech sprawach: w łączeniu i współpracy między instytucjami posiadającymi zbiory lub poszczególne egzemplarze

Rys. 14. Strona zawierająca informacje i zachętę do współpracy

Źródło: <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/contribute> [dostęp: 06.10.2014]

listów a procesem ich digitalizacji i umieszczenia w poszczególnych kolekcjach lub w zbiorach; na zwiększeniu funkcjonalności programu i przechodzenia z jednej kategorii wyszukiwania do innej; na zwiększeniu kompatybilności projektu EMLO z jeszcze większą liczbą przeglądarek (obecnie Firefox, Chrome, Safari, Opera i Internet Explorer). Ważne jest, że projektanci i redaktorzy projektu w każdej z tych spraw deklarują chęć współpracy, są otwarci na uwagi i wskazania błędów lub choćby słabych stron projektu.

Największym osiągnięciem EMLO jest nowa wizja współpracy informatyków, projektantów stron i osób zajmujących się informacją naukową z badaczami znającymi treść dokumentów tekstowych. Projekt próbuje wyjść na przeciw procesom poszukiwawczym. Cenne jest to, że przekracza on wszelkie granice i ograniczenia prawne, niechęci pracowników instytucji posiadających prawo do zbiorów i umożliwia nowe możliwości badawcze. Być w jednej chwili w wielu bibliotekach rozrzuconych po Europie i Ameryce i mieć przed sobą za pośrednictwem grafiki obraz całej korespondencji z jej uwarunkowaniami zewnętrznymi, relacjami między osobami ze sobą korespondującymi, uwzględniającymi ich poglądy, jest wielkim udogodnieniem.

Na jednym obrazie zgromadzono informacje, tekst w formie abstraktu, słowa kluczowe, odwołania do źródeł i ich wersję oryginalną w formie odsłaniających się okienek oraz odesłania do instytucji gromadzących zbiory, do encyklopedii

i słowników oraz naukowców odpowiadających za umieszczenie listu i znawców jako przewodników merytorycznych, którzy mogą udzielić wyjaśnienia, wskazać dalszą drogę poszukiwaniom badawczym i redakcyjnym. To znacznie pomaga i przyspiesza ostateczne dotarcie do rozwiązania problemu badawczego i poszukiwania nowych bardziej interdyscyplinarnych tematów.

Pozytywne ukończenie projektu będzie dostarczało inspiracji do przyszłych rozwiązań. Za najcenniejsze uważam powiązanie wyszukiwarki z treściami wyszukiwanymi, gdzie wyszukiwarka jest następczynią katalogu w dawnym sensie, a zgromadzone zdigitalizowane treści i dokumenty są następstwem zbiorów bibliotecznych w formie drukowanej. Trzecim elementem jest możliwość kontaktowania się i konsultowania z osobami odpowiedzialnymi za formę elektroniczną i tekstową rekordów, a nawet z osobami merytorycznie zajmującymi się piśmiennictwem tamtego okresu lub autora. Łączą wtedy dwie role: pracowników informacji naukowej oraz promotorów naukowych. Możliwość konsultowania się nowych użytkowników z takimi osobami pozwala przełamać bariery niekompetencji i wstydu. Zapytania wpływają na udoskonalenie i uproszczenie programu pod względem technicznym oraz umożliwiają nowe spojrzenie na tematy badawcze.

Bibliografia

- Bodleian Digital Library Systems and Services*, [online] [dostęp: 04.10.2014] Dostępny w World Wide Web: <http://www.bodleian.ox.ac.uk/bdlss>.
- Cultures of Knowledge. Networking the Republic of Letters, 1550-1750*, [online] [dostęp: 06.10.2014] Dostępny w World Wide Web: <http://www.culturesofknowledge.org/>.
- The Andrew W. Mellon Foundation*, [online] [dostęp: 04.10.2014] Dostępny w World Wide Web: <http://www.mellon.org>.
- Nastalska-Wiśniewska J., *Historyk w sieci Internetu. Poszukiwania bibliograficzne i źródłowe*, [w:] *Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą*, III, red. J. Dzieniakowska i M. Olczak-Kardas, Kielce 2012, s. 805-818.
- Wałek A., *Biblioteki cyfrowe na platformie dLibra*, Warszawa 2009.

Zdzisław Kropidłowski

SUMMARY

The article presents a project entitled *Early Modern Letters Online* (EMLO), carried out by the Bodleian Digital Library Systems and Services in cooperation with the Faculty of Humanities of Oxford University; it is financed by the Andrew W. Mellon Foundation.

The aim of the project is to publish all existing letters dated 1550-1750 in Web 2.0 space. It represents an attempt to establish cooperation between several

scientific environments such as computing (information technologists, designers and architects of websides) on one hand and humanities (librarians, archivists, researchers and editors) on the other. Their goal is to present all sources in one web portal in various statistical and graphic forms. The letters come from about 4,500 places and 706 organisations and are placed in 207 repositories at present.

The project enables free simultaneous access to multiple documents for private, scientific and research purposes. Its unique advantage is that it also facilitates scientific contacts with institutions and researchers dealing with those letters. It constitutes an important and innovative solution in organising library resources.